

Prof. Dr. C. HORÁČEK st.:

Ethokratické hnutí a demokratický řád hospodářský.

V dějinách lidstva vyskytují se období krisí politických, mravních i hospodářských, vyznačující se všeobecnou nespokojeností, úpadkem společenských poměrů, přiosťřením protiv sociálních. Taková období končí obyčejně převraty politickými, náboženskými neb sociálními. Tak tomu bylo za rozvratu starověké říše římské, za středověkých a novověkých bojů náboženských, za velké revoluce francouzské ústící ve války napoleonské. Tak tomu jest i v dnešní době po válce světové. Předchůdcem takových světodějných událostí, aneb jich následovníky, bývají pak různá myšlenková hnutí, která svým tajemným mysticismem zachvacují davy, získávají nadšené přívržence hotové ke všem obětím statků i životů. Hnutí ta měla v dřívějších ideově vzosnějších dobách ráz náboženský, v nynější materialistické době mají ráz sociální a politický.

Přípravou k hnutím takovým bývají pak myšlenkové projevy, jež naleznou úrodnou půdu v širokých vrstvách lidových a dávají podnět k vzniku nových stran, kdysi náboženských, dnes politických, stavovských a sociálních. Novověkou ideologií toho druhu byl individualism, jenž se stal otcem politického i hospodářského liberalismu, byl jí i nacionalism, vzniklý počátkem 19. věku, ale i mezinárodní socialism, americká a západoevropská demokracie a reakce proti ni, soudobý fašism. A vedle těchto uvedených hnutí ovládajících dnešní svět, vznikají stále nové a nové podněty vycházející z kruhů intelektuálních, které podrobujíce kritice dnešní hospodářský a sociální stav společnosti lidské, snaží se o jeho nápravu. V dřívějších časech byli to zpravidla jednotlivci, kteří v t. zv. utopistických fantasiích hlavně ve formě románů (Morus, Campanella, Cabet, u nás Bolzano ve svém spise

»O nejlepším státě«) snažili se vylíčiti ideální svět a státní zřízení, ve kterém by lidé dosáhli největšího blaha a dokonalosti. Dnes nabývají takové snahy konkrétnější podoby ve vyvolávání všelikých hnutí kolektivních za týmž účelem.

I u nás vyšel nedávno spisek ve sbírce označené sugestivním názvem »Veřejné svědomí« a s heslem »Lidé dobré vůle spojte se!«, který se nazývá »Za hospodářským osvobozením! Příspěvek k otázce společenské nápravy«, vydaný t. zv. ethokratickým hnutím. Co to jest »ethokracie«? Vláda mravnosti, doslova přeloženo. A kdo by nesouhlasil s takovou ušlechtilou vládou? Ovšem, mravnost jest abstraktní pojem, stejně jako spravedlnost, svoboda, rovnost atd. a jest třeba dáti pojmu tomu takovou konkrétní náplň.

O to se snaží právě uvedený spisek. V předmluvě čteme, že ethokratické hnutí bylo založeno, aby podporovalo a šířilo dobro a lidskost, proto prý usiluje o reformu společenského řádu a snaží se vychovávat veřejnost k vyšší mravní úrovni na základě nepolitického a nenáboženského. Hlásá družné bratrství všech národů i jednotlivců ve smyslu demokratismu, který musí býti dynamický a průbojný. Má se to díti svobodnou diskusí a cílem jest reforma společenského řádu. Pokus o to má se státi cestou soukromoprávní, a to zřízením hospodářského družstva a spolku (str. 4). To vše jsou dojistá chvalitebné úmysly a sotva bude někoho, kdo by s nimi nesouhlasil. Jiná ovšem jest otázka, zdali pouhou diskusí se takové vysoké mravní úrovně u všech lidí a bratrství všech národů dosáhne a není-li v této víře již hodně utopismu. Naděje, že by se toho docílilo nějakým družstvem neb spolkem, upomíná silně na Fourierovy falanstery.

Ale jádro věci spočívá dojistá v onom novém společenském řádě, který má nahraditi nynější, a proto se zvědavostí se o něm chceme poučiti. Dříve ještě však následuje »Úvodní slovo« (docenta ing. Dra Verunáče), v němž se nejprve praví, že prý hospodářství musí sloužit a nesmí vládnout (str. 9). Rozumí-li se hospodářstvím záměrná činnost lidská, spočívající v získávání hmotných statků a služeb za účelem úkoje lidských potřeb dle zásady úspornosti, pak smysl toho není dosti srozumitelný. Mluví se dále o novém člověku, nové morálce, novém huma-

nismu, novém právu, novém typu demokracie, nové kultuře, nových ideálech, nových koncepcích, novém společenství národní a sociální solidarity, nové sociální mravnosti. Tedy samé novosti, ale v čem tato změna proti dosavadnímu starému člověku, morálce, právu atd. má záležitosti, tedy věcný obsah této novosti se bohužel neuvádí. Poukazuje se také k americkým požadavkům t. zv. technokracie a laboretismu, aniž se blíže praví, kterak to s ethokratickým hnutím souvisí.

Autor jako praktik prý ovšem očekává námitky utopismu, leč přes to vítá snahy ethokratické, třeba soudí, že pro současnou dobu jsou neuskutečnitelné (str. 10). To jest ovšem přiznání velmi závažné.

Vlastní spis pak jest prací komise pro hospodářskou reformu (prof. Dr. ing. Felber, prof. Markov, Dubský, Maška) a pojednává nejprve o potřebě společenské nápravy a jejích předpokladech, kde se dovozuje nutnost pozměnění dosavadní společenský řád. Dále se tvrdí, že mravní hledisko společenské vede k demokratismu a že dnešní společenské zřízení současnému rozvoji přírodovědeckému i technickému již nevyhovuje (str. 14), že řád ten jest nespravedlivý a že jeho náprava jest úkolem mravním. V mravním společenství nemá býti prosazován zájem jedněch členů na úkor členů jiných, v čemž záleží podstata vzájemné družnosti. S kritikou touto namnoze lze souhlasiti. A nyní pozitivní požadavek: společenský řád má stavěti na občanské rovnoprávnosti politické, hospodářské a kulturní. V této všeobecnosti ovšem požadavek tento i za platnosti dnešního starého řádu jest splněn a musí býti tedy dále řečeno, v čem ta nová rovnoprávnost politická, hospodářská a kulturní vlastně má záležitosti. Neboť jen všeobecná rčení, že řádem tím se má projevovati demokratismus jako ideologické snažení o humanitní úpravu lidského společenství, opět nic konkrétního neobsahuje.

Mluví se pak o sjednocující ideji demokracie, která prý u nás nesmí ustrnouti na pouhé rovnoprávnosti politické, nýbrž musí býti ideou obecné demokracie dynamické a demokratického hospodářství. Demokracie musí býti uskutečněna v plném rozsahu, tedy politicky, hospodářsky i kulturně. Lidovláda jest prý služba lidu a lidstvu (str. 15). Liberalistický řád

nevyhovuje, ale nesmí býti násilně odstraněn. Kolektivism a komunism jest možný tvar takové budoucí společnosti. Ale dnešní liberalism spočívá prý na výsadách a teprve hospodářský program demokratický má nastoliti pravou mravní svobodu. Demokracie musí prokázati, že jest schopna činiti přírodovědecký a technický pokrok majetkem obecným (str. 17).

Na to spis konečně přikročuje k jádru věci, to jest k výkladu demokratického řádu hospodářského. Dnešní hospodářská soustava jest prý řádem výsad, jejím cílem není blaho všech, nýbrž zisk daný bezpracným, nevýdělečným příjmem. I kořeny válek tkví prý v tomto ziskovém řádu hospodářském. Příjem bez práce je prý porušením demokratické rovnoprávnosti a znakem hospodářského otroctví, jest třeba uskutečniti právo na výdělečnou práci a pracovní povinnost. Dnešní řád prý staví mezi způsobilost k práci a výkon práce finanční kapitál, ovládaný soukromými vlastníky.

Potud vše jest ještě stále jen kritika, někdy správná, někdy i nesprávná, neboť spočívá na mylné marxistické thesi, že hodnota plyne výhradně jen z lidské práce.

A nyní konečně následuje pozitivní návrh: Stát sám prý jest povinen, aby svými zřízeními zařadil každého nového pracovníka do společného díla podle jeho osobní způsobilosti, šetře při tom co nejvíce jeho osobní svobody (?). Nastává tu otázka: kdo to jest ten stát? Patrně nějaké jeho orgány. Ale které a kým stanovené? Či snad volené? A jaká ohromná moc asi by jim příslušela, kdyby každým jednotlivcem mohly disponovati dle své libovůle? A jak by při tom mohly šetřiti jeho osobní svobody?

Stát má poskytovati příležitost k tomu, aby si každý mohl výrobní prostředky zaopatřiti. Ale jak? V demokratickém hospodářství jest prý úvěr veřejným zájmem a proto prý poskytování jeho má převzítí zase stát sám. Nepraví se však, kde stát vezme kapitál, to jest hmotné statky, jež jako úvěr má poskytovati; ovšem nemají to prý býti peníze.

A nyní následuje odstavec těžko srozumitelný. I směnu lze prý převésti na jev úvěrový (str. 20). Dodavatelé výrobku neb úkonu získávají prý právní nárok a směna prý se jeví jako

právní výkon, jako vyrovnání právních nároků a závazků mezi občanem a státem, zaručené státní mocí. (?)

Prostředky směnové a úvěrové nebudou však obíhající peníze, nýbrž pouhé záznamy v zápisových knihách všech účastníků směnového hospodářství a vnější jmenovité průkazy o nich, na jinou osobu nepřevoditelné. Budou to prý průkazy o získaných nárocích, potvrzenky nabytých hospodářských zásluh, tedy tím, čím prý pokrokoví (!) národohospodáři peníze míti chtějí. Budou to tedy prý peníze účetní bez statkové povahy (tedy přece jen peníze!) a zavedení takových účetních peněz jest prý dnes jen úkolem technickým, snadno (?) řešitelným použitím moderních účtářských strojů (!).

A nyní si konkrétně představme tento nový demokratický hospodářský řád. Nějaký volený státní orgán, patrně četný a mnohohlavý a při tom veřejně kontrolovaný, má tedy určovati co se má vyráběti, kolik, kde, kdy a kdo, má poskytovat k tomu účelu úvěr, má každému jednotlivci v nějakých knihách připsovati každodenně hodnotu toho co vyrobí (což ovšem předpokládá zase ocenění výsledku jeho práce), vydávati o tom stvrzenky, jež nastoupí místo nynějších peněz. Nuže, jaké geniální vlastnosti, vědomosti a zkušenosti by musili míti ti volení (!) nejvyšší orgánové, kteří by to vše dovedli prováděti, jaké nesmírné práce statistické, účetnické, administrativní by k tomu bylo třeba, jaké armády úřednictva, jakých nákladů správních! A při tom se mluví ještě o »zásadním ponechání co největší volnosti hospodářské všem účastníkům«! (str. 21). A »soukromé vlastnictví i výrobních prostředků zůstane prý v podstatě zachováno (str. 22)! Velkovýroba pak má dít se jen ve formě společenstevní — tedy má nastati pravý opak účelu družstevního podnikání, jež mělo přece sloužiti k organizaci malovýrobců proti velkovýrobě.

A další, kritikou marxismu dnes sotva udržitelné požadavky, že cena se má řídití jedině vynaloženou lidskou prací a že cena bude určována jednotnou (?) platovou stupnicí a sazebníky pro zvlášť odměňované výkony (str. 23). Při tom ale zůstává nejasno, kterak »produktivní práci lze hodnotiti pouze přibližně spravedlivou dohodou a že zařazení do určitého platebního stupně nesmí se dítí mocensky, nýbrž musí býti výsledkem demokra-

tické (?) dohody podle posudků hodnotitelů demokraticky zvolených« (str. 23). Zahraniční styky hospodářské má zprostředkovati stát sám.

O úkolech sociálních a kulturních, demokratickém zřízení politickém (s čímž v souvislosti ku podivu se mluví také o snaze po bezprostředním využívání sluneční energie!), o brannosti státu, lze pomlčeti.

Při tom prý uskutečňování demokratického hospodářství dítí se má postupně, zvláště pomocí poštovní spořitelny (?) a cedulové banky, u nichž bude zákonem zřízeno státní administrativní ústředí úvěrové a směnové, a to má býti též základem pro novou zjednodušenou úpravu daňovou (str. 26). Ale účast při tom má býti dobrovolná. A takto prý stát nabude způsobilosti, aby uskutečnil právo na život (?), jež jest základním požadavkem mravní demokracie«. A ihned v souvislosti s tím se praví, že »se bude též účinně působiti na snížení míry úrokové u soukromého podnikání« (str. 27). Lidé se mají prý sdružovati ve společenství, v němž na základě úmluvy by uskutečňovalo členstvo dobrovolně ve svých řadách demokratický řád hospodářský prostřednictvím hospodářského ústředí směnového a úvěrového (str. 27). V přechodné době ovšem prý potrvají vedle sebe obě soustavy: soustava soukromého finančního kapitálu, vycházející ze zisku a soustava sociálního úvěru a poměry, založené na společné práci (str. 27). V závěru konečně se hovoří o dynamické demokracii jako národním poslání.

To jest asi stručný a podstatný obsah onoho nového demokratického hospodářského řádu, který chtějí zavésti hlasatelé ethokratického hnutí. Není zajisté pochyby, že všichni vedeni jsou nejušlechtlejšími úmysly a že opravdu snahou jich jest odstraniti dnešní sociální a hospodářské křivdy a nespravedlnosti, jak tomu ostatně u většiny takových společenských reformátorů i dříve vždy bylo. Ale přes to vše, ani tentokrát nelze se ubrániti obavě, že toto chvalitebné úsilí se nesetká se zdarem. Snad by tomu tak bylo, kdyby lidé nebyli lidmi, nýbrž anděli. Ale bohužel těmi nejsou. Zakladatelé ethokracie podceňují psychické prvky v povaze průměrných lidí, ze kterých přece demokratická většina se skládá, zapomínají, že soukromý a třídní zájem jest a z ů s t a n e navždy nejmocnější pákou konání lid-

ského. Na druhé straně zase přeceňují schopnosti lidské, aby autoritativním způsobem zasahováno býti mohlo se zdarem do všech nejpodrobnějších a nejosobitějších vztahů rodinných, společenských a hospodářských, i kdyby to technicky bylo možno a proveditelné. Jest mylnou ilusí, že při demokratické hospodářské rovnosti, které příroda nezná, vytvořivši lidské jedince nejružnějších vlastností tělesných i duševních, by bylo lze zachovati zároveň i jen pouhý stín osobní svobody a že by celý svět se nestal jen mechanickým kolektivem robotů. A tak vytoužený hospodářský ráj by se stal spíše neradostným a šedým peklem.

Vždyť máme na očích nezdařené pokusy, stálé tápání spojené se strašlivou krutovládou v sovětském Rusku, ale i nesnáze a obtíže, se kterými i v jiných zemích stále zápasí pokusy o t. zv. řízené hospodářství, které jest celému ethokratickému hnutí tak blízké.

A tak, bohužel, nelze než litovati, že tu opět jen se setkáváme s utopickými, třeba dobře míněnými návrhy, nepřihlížejícími k reálným skutečnostem opravdového života a proto neproveditelnými. Byly by jinak snad zajímavé, kdyby nechovaly v sobě nebezpečí, že svou bezohlednou kritikou dnešních poměrů a líbivými přísliby v růžovou budoucnost nebudily v nerosudných davech nespokojenost a naděje, které nikdy nemohou býti splněny. Co nejhlubší myslitelé od nejstarších až do dnešních dob nedovedli uspokojivě rozřešiti, toho nedocílí ani nepřekotnější pokrok technický, jenž často lidstvu přinesl více zla než blaha. A nějaký nový a absolutně spravedlivý společenský a hospodářský řád zůstane proto i příště asi, bohužel, krásným, ale nesplnitelným snem.